

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента на дисертацію**  
**ШИЙКИ ЮЛІЇ ІВАНІВНИ**  
**„Розвиток білінгвальної освіти у Канаді”,**  
**подан на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук**  
**зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Актуальність проведеного дослідження зумовлена завданнями розбудови в Україні сучасної системи освіти. Об’єктивні суспільні процеси та реалії розвитку складають підґрунтя сучасних змін в освіті, адже тільки врахувавши всі цивілізаційні тенденції, передбачивши їхній вплив, ми зможемо забезпечити ефективну освітянську діяльність, результатом якої стане надання якісної, конкурентоспроможної освіти, що відповідає сучасним вимогам. Нагальне завдання освіти – підготовка фахівців самодостатніх і творчих, здатних до інноваційного мислення.

У ХХІ столітті, в епоху інтенсивної глобалізації світу, життєдіяльності полікультурних суспільств, у значній частині розвинених країн світу виникає нагальна потреба у здатності використовувати більш ніж одну мову для повноцінного співжиття та співпраці представників різних культур, національностей, соціального походження тощо. За таких обставин білінгвальна освіта стає одним із засобів забезпечення успішного існування полікультурного середовища.

Кожна країна має певні традиції в організації освіти. Попри достатньо інтенсивну динаміку в нашій державі педагогічних пошуків, варто вказати на наявність низки проблем із розроблення наукового супроводу білінгвального навчання учнів і студентів. Водночас достатньо відчутні результати таких досліджень та практичного досвіду одержані в Канаді. Тому важливість і своєчасність теми, обраної Ю. І. Шийкою для написання дисертаційного дослідження, а саме «Розвиток білінгвальної освіти у Канаді», на етапі соціально-економічних перетворень в Україні, її інтеграції у світовий освітній

простір, зважаючи на відсутність фундаментальних історико-педагогічних розвідок, у яких було б синтезовано й узагальнено еволюцію канадської білінгвальної освіти впродовж більш як двох століть для впровадження передового досвіду під час оновлення освітнього процесу в середніх школах і вищих навчальних закладах України, не підлягають сумніву.

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Інституту гуманітарних і соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка» (протокол від 20.06.2012 р. №11), узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол від 25.09.2012 р. №7). Роботу виконано в межах теми комплексного дослідження кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» «Соціогуманітарний вимір регулювання проблем сучасного українського суспільства» (державний реєстраційний № 0112U007338).

Структура дослідження логічно відбиває досягнення поставленої мети, назви розділів і підрозділів повністю відповідають визначенням достатньо вагомих і складних завдань, зумовлених своєрідністю організації білінгвальної освіти у середніх і вищих навчальних закладах Канади у визначених хронологічних межах. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, у яких за принципом наступності розв'язано завдання досліджуваної проблеми, висновків до розділів із зазначенням основних наукових результатів, опублікованих у працях автора, висновків, списку використаних джерел (366 найменувань, із них 228 іноземними мовами) і додатків.

Осміслене трактування<sup>4</sup> (с. 27-47) сутності базових термінів («білінгвізм», «білінгв», «білінгвальна освіта», «природний білінгвізм», «шкільний білінгвізм», «культурний білінгвізм», «народний білінгвізм», «спадщинна мова», «мультикультуралізм», «субмерсія», «мовне занурення», «імерсія», «міжкультурне виховання» та ін.) дало авторові можливість концептуалізувати поняттєво-категоріальний апарат. Загалом науково-категоріальний апарат

дослідження розроблено кваліфіковано, чітко визначено ключові поняття та базові положення теорії і практики організації білінгвального навчання канадських учнів і студентів.

Дослідження теорії та практики організації білінгвального навчання школярів і студентів у Канаді – комплексна проблема, ядром якої є питання сутності білінгвізму, його типології та специфіки, а тому дисертантом з'ясовано трактування поняття „білінгвізм” у зазначені етапи розвитку теорії білінгвального навчання.

Особливо імпонує логічність формулювань і наукових суджень автора. Осмислюючи основні положення дослідження, науковець уміло проводить змістовий аналіз методологічних засад організації білінгвального навчання у дошкільних, шкільних і вищих навчальних закладах, розроблених канадськими вченими. При цьому, автор цілком правильно й обґрунтовано визначає теоретико-методологічне підґрунтя та використовує методи дослідження.

Виконана дисертаційна робота, без сумніву, має значну наукову новизну й теоретичну значущість, оскільки в ній вперше досліджено передумови започаткування білінгвального навчання канадських школярів і студентів, виявлено чинники та розкрито тенденції розвитку білінгвальної освіти в Канаді, розроблено її авторську періодизацію. Все це в останні роки набуває актуальності в національному освітньому просторі.

Концептуально-теоретичні висновки та узагальнення дисертанта засвідчують високий рівень самостійності в оцінці педагогічних явищ, результатів існуючих білінгвальних наукових студій. Зокрема, Шийка Ю.І. ґрунтовно підійшла до аналізу теоретичних основ вивчення проблеми білінгвальної освіти у працях українських і канадських дослідників. Проаналізувавши значний масив наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, автор доходить висновку, що явище білінгвального навчання знаходиться в центрі уваги державної політики, науковців, педагогів, батьків, громадських організацій. Інтелект, творчі здібності громадян набули статусу

національного багатства, тому в Канаді створено дієву систему білінгвальної освіти.

Автором обґрунтовано (ст. 53), що двомовна освіта має безпосередній вплив на формування самооцінки дітей мовних меншин, яка може підвищитися в умовах білінгвальної освіти, або навпаки занижуватись, якщо рідна мова учнів замінюється мовою більшості.

На окрему увагу заслуговує понятійно-змістовий аналіз проблеми розвитку теорії і практики білінгвального навчання, здійснений у першому розділі на основі інтерпретації результатів теоретичних праць українських і зарубіжних учених (Б. Маруневич, О. Руда, Є. Верещагін, К.Бейкер, С. Крашен, Д. Філд, В. Ламбер, Д. Корсон та ін.).

Окреслюючи концептуальні аспекти міжкультурного виховання, автор зазначає, що знання іноземної мови є основою культурного зближення та взаєморозуміння громадян. Важливе значення мають психологічна готовність до знайомства з новою культурою, здатність адекватного та критичного оцінювання нових культурних цінностей, а також усвідомлення своєї національної приналежності в умовах міжкультурної комунікації.

Грунтовна теоретична основа, широка джерельна база та адекватні методи дослідження дозволили авторів детально розкрити психолого-педагогічний контекст досліджуваної проблеми, виявити та охарактеризувати передумови становлення канадської білінгвальної освіти. Серед них: політичні, економічні, культурні, релігійні, мовні та соціальні. Дослідниця проаналізувала особливості становлення галузі білінгвальної освіти в Канаді як у теоретичній, так і в практичній площинах, виявила суспільно-економічні та історико-педагогічні чинники, виокремила на підґрунті якісно-кількісних показників три основні історико-педагогічні етапи розвитку канадської білінгвальної освіти протягом визначеного терміну. Дослідниця стверджує (с.42.), що батьки завжди мають вибір – віддати дитину на навчання до загальноосвітньої школи чи до школи, де впроваджена білінгвальна програма, наприклад, спадщинних мов. Однак часто мова більшості також використовується під час навчання, коливаючись від

вивчення другої мови як навчальної дисципліни до викладання нею 10-50% навчального матеріалу. Існує тенденція до викладання математичних, технічних і прикладних наук мовою більшості і водночас до розширення сфери використання цієї мови з кожним наступним роком навчання.

Дисертанткою вірно відзначено, що інтерактивні методи стимулюють до навчання і сприяють розвитку мовних перспектив учнів і студентів, яким доведеться жити у складному динамічному світі культурного розмаїття. Білінгвальне викладання навчальних дисциплін поєднане з міжкультурним вихованням і здійснюється у взаємодії та взаємодоповнюваності. Важливим науковим результатом розвідки є положення про основні характеристики функціонування моделі білінгвальної освіти в Канаді: спільним у діяльності білінгвальних класів (груп) є викладання однієї або декількох нелінгвістичних дисциплін двома мовами - рідною та іноземною; вступ учнів у білінгвальні класи базується на добровільності та свідомому виборі; білінгвальна освіта здійснюється під постійною увагою з боку центрального уряду, міністерств провінцій та різних громадських рад з питань освіти, а також керівництва навчальних закладів; одним із чинників успішного функціонування білінгвальних моделей є креативний підхід вчителів і викладачів до освітнього процесу; навчання в білінгвальних класах і групах є ефективним і прогресивним, оскільки йому сприяє посилення ролі мови в навчальному процесі. Найбільш ефективними білінгвальними навчальними програмами вважаються двосторонні програми, що спрямовані на засвоєння матеріалу навчальних дисциплін обома мовами незалежно від того, яка є рідною. Результати дослідження свідчать, що двосторонні білінгвальні програми – це чи не єдиний тип програм, що повністю ліквідують прогалини в успішності між носіями англійської мови і тими, хто вивчає англійську як другу іноземну.

Конструктивний аналіз дозволив дослідниці стверджувати, що білінгвальна освіта розпочинається в дошкільних навчальних закладах, де навчання у більшості провінцій і територій є обов'язковим, проте рекомендованим для підготовки дітей до подальшого навчання в

загальноосвітніх школах. Деякі ДНЗ пропонують навчання за програмою ранньої французької імерсії, що спрямована на вивчення французької мови неангломовними дітьми. Окрім цього, у Канаді діють дошкільні заклади з навчанням спадщинними мовами, які допомагають іммігрантам і представникам корінного населення зберегти свою мову, культуру та традиції.

Слушним є авторське обґрунтування соціального складника і водночас чинника розвитку канадської білінгвальної освіти. Урядом країни розроблено Стратегію працевлаштування молоді. Вона складається з трьох окремих програм: «Взаємопов'язаність умінь», «Кар'єрний орієнтир», «Досвід роботи влітку». Названа стратегія пропонує програму за двома напрямками, які передбачають працевлаштування і побудову кар'єри з використанням двох державних мов – англійської та французької. На думку автора (с.141-142), така державна політика сприяє власне ефективнішому функціонуванню білінгвальної освіти, з одного боку, та оптимальнішому використанню її результатів, з іншого.

Не можна оминати низку інших аспектів наукової новизни, серед яких логічне обґрунтування спрямовуючої ролі законодавчих освітніх ініціатив центрального уряду Канади та урядів провінцій у розвитку сфери білінгвального навчання в школах та університетах; відстеження впливу результатів наукових досліджень і суспільно-демократичних рухів на державну політику організації канадської білінгвальної освіти; наявність професійних педагогічних кадрів та їхній потенційний вплив на майбутнє тих, хто одержує білінгвальну освіту. Саме особистість педагога, його творча діяльність сприяють формуванню мотиваційного підґрунтя школярів задля продовження білінгвального навчання у вищих навчальних закладах. Усі згадані положення набувають актуальності в контексті організації білінгвального навчання в умовах розбудови білінгвальної освіти в нашій державі.

Дисертаційна робота Ю. І. Шийки оригінальна також і тим, що в ній узагальнено теоретичні погляди та практичний досвід канадських педагогічних персоналій (К. Бекер, В. Ламбер, М. Свейн, Ф. Волкер, Д. Корсон та ін.), які

зробили значний внесок у розбудову білінгвальної освіти Канади, обґрунтовують основні положення використання лінгвістичного складника в умовах білінгвізму.

Таким чином, вагомими досягненнями дисертації вважаємо піднятий значний «пласт» вітчизняних і канадських наукових джерел, що дало змогу довести відсутність комплексних наукових студій, у яких би досліджувався розвиток теорії і практики білінгвального навчання в Канаді з кінця XVIII до перших десятиліть XXI століття; реалізацію у повному обсязі поставленої мети шляхом вирішення складних завдань, внаслідок чого наукова новизна стала незаперечною; логічно структурований, взаємопов'язаний виклад тексту дисертації системно і послідовно відображає виконання завдань наукового пошуку.

Проведене теоретико-методологічне вивчення має важливе практичне значення, оскільки отримані результати дослідження надали авторові підстави визначити чіткі перспективи творчого використання досвіду теорії і практики організації білінгвального навчання в Канаді в умовах оптимізації діяльності системи освіти України. До того ж наукова розвідка Шийки Ю. І. є значним внеском у розробку теорії зарубіжної педагогіки вітчизняними науковцями, розширює поле таких наукових досліджень, підсилює національну порівняльну педагогічну науку, збагачує дидактичну теорію і практику, поглиблює культурологічні знання історії освіти Канади. Вона сприятиме вдосконаленню законодавчої бази, науково-методичної організації освітнього процесу в школах і вищих навчальних закладах, обґрунтуванню національної моделі освіти з урахуванням як світових, так і національних суспільно-економічних та соціально-педагогічних особливостей.

Сформована автором джерельна база засвідчує значну інформативність наукової розвідки та є одним із провідних показників її валідності.

Дисертаційна робота має значну кількість додатків, що суттєво полегшує сприйняття тексту, влучно доповнює й узагальнює викладене.

Загалом, робота відзначається чіткою, логічною побудовою, вивіреністю і обдуманістю практичного значення. У мовно-стилістичному оформленні дисертації дотримані особливості наукового стилю.

Основні результати наукового пошуку здобувача повністю викладено в наукових виданнях: загалом 15 публікацій, серед них, одноосібна монографія, 5 статей у фахових виданнях з педагогіки, 2 статті у виданнях, що входять до наукометричних баз даних, 7 – у збірниках матеріалів конференцій.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Вірогідність і наукова обґрунтованість висновків дисертації забезпечені чіткими теоретико-методологічними позиціями автора, використанням широкої автентичної джерельної бази, опорою на принцип об'єктивності, застосуванням методів наукового пізнання адекватних меті та завданням дослідження, науковим підходом до аналізу педагогічних явищ і фактів.

Водночас, оцінюючи в цілому дисертаційну роботу Ю. І. Шийки позитивно, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання:

1. Вважаємо, що система освіти будь-якої країни не може успішно функціонувати без високопрофесійного освітянина, педагога, вчителя, викладача, тому дослідження підготовки та професійної діяльності педагогів канадської білінгвальної освіти мало б бути висвітлене глибше чи стати окремим завданням подібної наукової розвідки.
2. Дисертанткою зроблена авторська періодизація розвитку білінгвальної освіти в Канаді. Видається не достатньо вдалим використання у назвах II і III періодів таких словосполучень як «боротьба за виживання», «екстенсивне поширення».
3. Дисертанткою добре розроблений і обґрунтований науково-категоріальний апарат розвідки, проте здобувачка одночасно послуговується термінами «імерсія» і «мовне занурення», які по суті є тотожними. Було б більш

доцільно використовувати термін «мовне занурення», який ширше застосовується у вітчизняній науковій літературі.

4. У пункті 3.1.3 подано характеристику організації двомовного навчання у вищих навчальних закладах Канади. Вважаємо, що було б доцільним представити у додатках приклади білінгвальних навчальних програм і планів, що слугувало б практичним підґрунтям під час запровадження білінгвальної освіти у вітчизняному освітньому просторі.
5. На нашу думку, матеріал, викладений пункті 3.1.2, слід було б систематизувати за типами навчальних програм, які використовуються білінгвальними навчальними закладами, а не за територіальним розміщенням цих освітніх установ. Це дало б змогу уникнути повторень певної частини інформації.
6. На жаль, дисертаційна робота не позбавлена незначної кількості орфографічних, лексичних, стилістичних та інших помилок, а також редакційних огріхів.

Проте висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на високу позитивну оцінку роботи і не знижують її загальної цінності.

Результати наукового дослідження Шийки Ю. І. заслуговують на вивчення при вдосконаленні діяльності системи освіти України, укладанні навчальних планів і програм, написанні навчальних посібників і підручників. Для науковців, аспірантів та магістрантів проведене дослідження становитиме важливе підґрунтя подальшого наукового пошуку у сфері історії та теорії зарубіжної педагогічної думки і практики.

Висновок. Дисертаційна робота «Розвиток білінгвальної освіти у Канаді» є ґрунтовною завершеною самостійною науковою працею, виконаною на високому науковому рівні, яка за своєю науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів відповідає

присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Шийка Ю. І. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

декан факультету романської філології

Київського національного

лінгвістичного університету

